

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ה' **משה שניצר**
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה ודופת
צדקה וחסד
מרת
רודה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1071

מסכת נדה ל"ט - מ"ה ♦ סופרים י"ג, ו' - י"ג, י'

בס"ד, ג' כסלו תש"פ

השבוע בגליון

- ♦ ההבדל בין "תנו רבנן" לבין "תניא"
- ♦ שיטות לימוד שונות לחידוד התלמידים
- ♦ שיטת ה"פלפול וחילוק"

- ♦ "נירנברגער", "רענגשבורגר", "אויסברענגר", "בלויזר"
- ♦ באיזה גיל נכנסים לעול תורה ומצוות?
- ♦ בר מצווה באמצע היום
- ♦ כר מצווה יום אחד אחרי יום ההולדת!
- ♦ חנינה או חנינא?

- ♦ אימתי המקוה מטהר
- ♦ היוצא מן המקוה נטהר
- ♦ הטובל ושרץ בידו
- ♦ הטבילה כלידה מחדש:
- ♦ "תנו רבנן"

דבר העורך

5 שבועות.

עוד לא היה סיפק בידי לכתוב את מילות הפתיחה, והוא פרץ פנימה.

שמע.

בשעה שעם ישראל עמד למרגלות הר סיני, הקדוש ביותר, באמת, יש לו הרבה דברים על הראש, ואמר להם: אם אתם מקבלים את התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם.

- אתה שומע?

פיאותיו מתבדרות לכל עבר, הוא ממחר מאד, עסוק ביותר, באמת, יש לו הרבה דברים על הראש, יהיו כאלו שיאמרו יותר מידי, אבל הוא תמיד שופע רעיונות.

- למה כתוב "שם תהא קבורתכם"? למה שם? פה!!!

הרי כפה עליהם הר כגיגית?

- אתה יודע למה, כי "שם" - תהא קבורתכם! "שם" הוא הקבר של כל הרעיונות, של כל ההתחלות, אנשים מחליטים, מקבלים על עצמם, רוצים, מוכנים, מעוניינים, אבל... שם, מחר, אחרי, כאשר, אם - תהא קבורתכם.

נעשה ונשמע. עכשיו, לא מחר.

כבר אין צורך בפתיחה.

ברוך ה', הלכות מתחממים, יהודים יקרים מתארגנים לפתיחת שיעורים ללימוד תורה. הדבר ניכר בכל מקום, בכל עיר, בכל קהילה. רבים חשים בכך ומתרגשים, גם אנחנו. השבוע ברצוני להתמקד ביוזמה האישית של המתפלל הרגיל בבית הכנסת,

◀

דף מב/א בירידה טמאה בעלייה טהורה

אימתי המקוה מטהר

מקוה טהרה מטהר את הטמאים. כלים, בגדים ואנשים טמאים הטובלים במקוה טהרה נטהרים. מתי?

משפט מעניין מופיע ברמב"ם (הל' שאר אבות הטומאה פ"ו הל' ט"ז). הרמב"ם כותב, כי אדם השוהה במקוה ובו בזמן הוא נוגע בנבלה, שרץ או דבר טומאה אחר, הרי הוא טמא, וכשיעלה מן המקוה זה הנוגע - יטהר... וכן זה שדרס על המשכב שהוא מונח במקוה - זב, המטמא כל כלי שהוא מטיל עליו את משקלו, נכנס למקוה ודרך על חפץ שהיה מונח בקרקעית המקוה, "הרי המשכב טמא, וכשיעלה המשכב מן המקוה יטהר, שהרי עלתה לו טבילה". כלומר, כאשר החפץ יוצא מן המקוה, הוא יהיה טהור, שהרי סוף סוף הוא טבל במקוה.

היוצא מן המקוה נטהר: מלשונו של הרמב"ם עולה חידוש מרעיש, כפי שכותב ה"כסף משנה" (שם), "ונראה שהטעם מפני שאין הטמא נטהר אלא בעלייתו מהמקוה לא בעודו בתוך המקוה!" טומאת הטמא סרה, איפוא, לא בעת כניסתו אל מקוה הטהרה, כי אם בצאתו ממנה, ואילו אדם אשר יגע בטמא בעודו במים, טרם יצא מהם - יטמא!

כעת נגלה, כי יתכן שאדם יטבול במקוה, אך מפני שלא הזדרז לצאת ממנו, הוא אינו נטהר באותו יום!

כידוע, כהנים טמאים זקוקים לטבילה ולהערב שמש, הוי אומר, הם טובלים לפני שהשמש מעריבה, שוקעת, ולאחר מכן "בבוא השמש וטהר" (ויקרא כב/ז), לאחר השקיעה הם רשאים לאכול תרומה [לפני השקיעה הם כבר רשאים לאכול מעשר שני], ולאחר שהביאו את הקרבנות הנדרשים, רשאים לאכול אף בשר קרבנות. והנה, אדם אשר טבל סמוך להערב שמש, וכל גופו טבל במים בשעה שהשמש העריבה ורק לאחר מכן הוא הוציא את ראשו מן המים, אינו טהור עד היום הבא, עד שהשמש תעריב פעם נוספת. זאת, משום שהערב שמש מטהר את מי שנטהר במקוה, וזה שעדיין לא עלה מן המים, לא נטהר על ידי המקוה בו ביום אלא ביום שלאחריו (גליוני הש"ס שבת לה/א, "אור שמח" פרק י"ב הל' מטמאי משכב ומושב). בעל "גליוני הש"ס" (שם) מוצא לכך מקור בגמרא (שבת שם) האומרת, כי הטמא הזקוק להערב שמש לטהרתו, "ירד ויטבול בים ויעלה" - הגמרא טורחת לכתוב שעליו לעלות מן המים טרם הערב שמש, שאם לא כן, לא יטהר בזה היום אלא ביום שלאחריו.

צעילוי נשמת

הר"ר **דב פרשן** ז"ל
ב"ר אברהם ז"ל
נלב"ע ש"ק ב' בכסלו תשנ"ט
תנצב"ה

הנוצח ע"י ידידיו
הר"ר **שמחה רשף** ומשפחתו שיחיו - גבעתיים

צעילוי נשמת

הר"ר **צבי** ז"ל
ב"ר אשר זעליג ז"ל
נלב"ע ב' בכסלו
תנצב"ה

הנוצח ע"י ידידיו בני המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **אהרון ברמן** ז"ל
ב"ר יעקב הלוי ז"ל
נלב"ע ה' בכסלו תשמ"ג
תנצב"ה

הנוצח ע"י ידידיו
מר **יעקב ז'ק** (ברמן) ומשפ' שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **שרה הניה פודהורצר** ע"ה בת הר"ר יוסף צבי הלוי ז"ל

נלב"ע ג' בכסלו תשע"ו **תנצב"ה**

הנוצחה ע"י ידידיו בני המשפחה שיחיו

נר ה'
נשמת
אדם

האחרונים דנים רבות בחידושו של ה"כסף משנה" וכותבים, כי הוא "דבר חדש למאד", תוך שהם מציינים מדברי הראשונים, מהם מוכח שלא כדבריו (עיי' "אור שמח" שם, "מקור ברוך" סי' ל"ט).

הטובל ושרץ בידו: רבים מכירים את הגמרא שהטובל ושרץ בידו לא עלתה לו טבילה (תענית טז/א): "... לאדם שתופס שרץ בידו, שאפילו טובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה. זרקו מידו, כיון שטבל בארבעים סאה מיד עלתה לו טבילה". מעניין להיווכח כי במקרה זה הפוסקים מצאו שתי הוכחות לשני צדדים סותרים.

הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל כותב, כי מכאן מוכח, שהטובל במקווה נטהר בעודו שוהה במים, שהרי הגמרא אומרת "זרקו טהור". מדוע "זרקו", הרי עליו לעלות מן המים? הרי לנו, כי כבר בעודו שוהה במים נטהר הטמא ("טל תורה" ירושלמי תרומות). ואילו אחרים (שו"ת "כתבי אש" ח"ג סי' לב) דייקו להיפך מן המקרה של הטובל ושרץ בידו. מדוע נאמר "כיון שטבל", הרי הוא כבר בתוך המים? אין זאת אלא ש'טבילה' היא כניסה אל המים ויציאה מהם. מעתה, הגמרא אומרת, כי "הטובל" ושרץ בידו, מי שנכנס אל המים ויצא מהם כשרץ בידו, אין לו תקנה אלא אם "זרקו מידו, כיון שטבל".... יחזור ויכנס למים ויצא מהם, יבצע שוב 'טבילה', או אז - יטהר.

הטבילה כלידה מחדש: ראוי לסיים בביאורו היפה של הגאון רבי יונה מרצבך זצ"ל, מדוע באמת הטבילה עולה לטמא רק בצאתו מן המים. הוא כותב, כי מהותה הפנימית של הטבילה היא העלמות החוטא במים, והולדתו מחדש, כביכול, בצאתו מן המים, שהרי בן אנוש אינו מסוגל לחיות במים. על ידי כך הוא יוצא מעולמו הקודם ונכנס לעולם חדש. לפיכך, רק ביציאתו מן המים הוא נטהר ("עלה יונה").

דף מב/א תנו רבנן

"תנו רבנן"

עוד מעט קט אנו מסיימים את הש"ס, בעזרת ה' יתברך.

"תנו רבנן". הרי זה משפט הפתיחה הנפוץ ביותר לסוגיות חדשות.

ההבדל בין "תנו רבנן" לבין "תניא": לומדי הדף היומי בוודאי עמדו על כך שיש ברייתות הפותחות במילה "תניא", ואחרות הנפתחות במילה "תנו רבנן". במאמר הבא נעמוד בקצרה על ההבדל בין "תניא" לבין "תנו רבנן" ועל ההבדל בין הברייתות.

רבי שרירא גאון כותב, כי ברייתות הנפתחות ב"תנו רבנן", הן העדיפות על פני יתר הברייתות, מפני שהן מבית מדרשם של רב חייא ורב הושעיא (הובא בספר יוחסין דפוס קראקא דף קי"א ובספר יד מלאכי אות תרנ"ח).

חילוק מהותי יותר מופיע ברמ"ע מפאנו (שו"ת סי' כ"ה, הובא ב"יד מלאכי" שם), כי "תנו רבנן" היא ברייתא השגורה בפי כל, ולפיכך היא מקובלת מפי רבים, וגם בתקופה שעדיין למדו בעל פה, וכל אחד שנה תורה מפי רבותיו ולא מפי הכתב, הכל הכירו ברייתות אלו - "תנו רבנן" - רבנן היו שונים, כל הרבנן. ברייתות אחרות כונו "תניא" על שם שיחידים בלבד שנאון, וכאשר הם הביאון לבית המדרש קיבלון מפייהם.

אפס, פעמים שיש ברייתות אשר במקום אחד מובאות כ"תניא" ובמקום אחר מובאות כ"תנו רבנן", האם אין בעובדה זו כדי לערער את כל האמור לעיל? הרמ"ע מפאנו מסביר, כי ברייתות אלו הן "תנו רבנן", וכאשר הביאון בדרך אגב כדי להקשות או להביא מהן ראייה, נקטו בלשון "תניא". כמו כן, פעמים שהמקשן אשר מסתייע בברייתא לצורך קושייתו, שמע ברייתא זו מפי היחיד, והוא לא ידע כי הברייתא נפוצה בפי כל, ולפיכך הוא מכנה אותה "תניא", אך מסדרי הגמרא ידעו כי ברייתא זו מקובלת מפי רבים, והם כינוה בתואר המתבקש, "תנו רבנן".

דף מה/א ואף רבי עקיבא לא אמרה אלא לחדד בה את התלמידים

שיטות לימוד שונות לחידוד התלמידים

במאמר הבא נרפה לרגע קט מענייני מסכתנו, ונעסוק בשיטות לימוד שונות שנרקמו ושנשזרו בחיי עמנו לאורך הדורות.

מותר לומר לתלמיד שמסכת מסויימת קלה: בגמרתנו נאמר, לגבי הלכה מסויימת שנאמרה על ידי רבי עקיבא: "ואף רבי עקיבא לא אמרה אלא לחדד בה את התלמידים. במקום אחר (זבחים ג/א) מודה רב הונא, כי דרשת קל וחומר מסויימת נאמרה על ידו למרות שאינה נכונה, כדי "לחדד בה תלמידיו". רש"י מפרש ("ד"ה "לחדד"), "שיקשו לו תשובה עליו, אי נמי, שיתנו לבם להיות חריפין לדרוש קלים וחמורים מאליהם".

תופעה זו מצויה פעמים נוספות בש"ס, כאשר מובאים דברי אמוראים אשר הצהירו כי הרצו דברים שאינם אמת בפני תלמידיהם, כדי שיעמדו מעצמם על הטעות שבדברים ויתחדדו. וכך פסק הרמב"ם (הל' תלמוד תורה פ"ד הל' ו): "ויש לרב להטעות את התלמידים בשאלותיו ובמעשים שעושה בפניהם כדי לחדדן, וכדי שידע אם זוכרים הם מה שלמדו או אינם זוכרים", וכן נפסק ב"שולחן ערוך" (י"ד סי' רמ"ו סעי' י"ב). בספר "ניב שפתיים" (פ"ט) מובאות דוגמאות רבות להטעיה, שיש בהן כדי להגביר את לימוד התלמידים, כגון, להטעותם ולומר להם, שמסכת מסויימת קלה ללימוד, על אף שסוגיותיה קשות הן.

זה שאינו אמן על ניהול פרויקטים, מינוף יוזמות, ייזום רעיונות, או כל תיאור אחר דומה או זהה הבא לבטא את אותו רעיון: לעשות הרבה מכלום.

שני סיפורים נגעו מאד לליבי, ואודה על האמת, התלבטתי רבות במי מהם לפתוח ראשונה. **נפתח** במכתב, הוא הגיע ראשון.

בס"ד

מכתב תודה על הדרבון בפתחת שיעור הדף היומי. בזכותכם גם אנחנו שמענו את צלצולו של הפעמון. זה הוא מכתב תודה על כך ששכנעתם אותנו שזה ניתן ואפשרי לעשות את זה ולהתחיל כבר עכשיו מיד.

כל טוב ויישר חכ.

הפעמון החל לצלצל. גם אצלנו בקהילה ברמת-בית שמש שמעו את הצלצול. **נכון**, מדובר בקהילה שחבריה הם אנשי עמל, היוצאים לעבודתם מוקדם בבוקר, וחוזרים מאוחר בלילה, אבל... את הצלצול הזה, של פעמון הדף היומי, שמענו גם שמענו. **מתי** נעשה שיעור, חשבנו לעצמנו. בבוקר? רק יחידי סגולה מסוגלים. בשעות הערב, מי יכול להחזיק מעמד?

אבל, הפעמון המשיך לצלצל. **ואז** עלה הרעיון. אולי נלמד בחברותא. הרי עוד מעט מתחילים סבב חדש של הדף היומי, ואכן מתפלל אחד פנה אל חבריו, נו... לפני מניין שני... מה אתה אומר? החבר לא התעצל - כן, רעיון טוב, אבל אולי עוד מישור ירצה להשתתף? שאלנו ובייררנו, והנה, הצטרף עוד אחד, ועוד אחד, אשר הביעו התעניינות. **אולם**, מלמד לשיעור אין לנו, ובכלל, היכן נקיים את השיעור, ומי יודע כמה יגיעו? שלושה אנשים, ארבעה? ואיך נקום מוקדם כל כך, ועוד הרבה בעיות... **אבל**, הפעמון המשיך לצלצל.

אז קבענו, בעזרת ה' מסכת ברכות - מתחילים. מצאנו מקום, איתרנו את אחד מבני החבורה אשר הסכים לקחת על עצמו את עול הכנת השיעור לידיו האמונות, ואפילו תורם למיחם מים חמים ושתיה חמה לפני השיעור נמצא... הכל נראה מצוין. **אבל**, הפעמון המשיך לצלצל.

בדפי "מאורות הדף היומי", נשאלה שאלה: למה לחכות עד "ברכות", האם יש לנו ימים מיותרים בחיינו הקצרים - ואכן הטענה נגעה לכל כולנו, והחלטנו ביחד, כאיש אחד בלב אחד, מתחילים ללמוד מסכת נדה! **ברוך** ה' נתון התורה, כבר למדנו שני פרקים במסכת נדה. מרעיון של חברותא, נוצר שיעור של יותר ממניין משתתפים, והמעגל הולך וגדל. ההתרגשות רבה מאד, ובכל בוקר אנחנו מביטים זה בעיניו של זה, ומודים לבורא העולם, ש...גם אנחנו שמענו את צלצולו של הפעמון...

בכרכה
מוטי ג.
רמת בית שמש

שהחיינו במנהרות הכותל

"ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם, שהחיינו, וקיימנו, והגיענו לזמן הזה"!!!

עמוק מתחת לאדמה, סמוך למקום ששכינה לא זזה, הימנו מעולם, עמדה קבוצת יהודים במוצאי שבת, נרגשים עד דמעות, והשיבו באמן רועם על הברכה הנרגשת.

רואה חשבון הוא במקצועו, בני בשמו הפרטי. יהודי חביב, אוהב תורה כל כך, עד שבגינו התגלגלה שמחה גדולה על יהודים רבים.

בשיעור דף היומי המתקיים בגבעת שמואל, בבית הכנסת "קרליבך", על ידי רבני מאורות הדף היומי, יושבים כארבעים איש מידי יום, ולומדים בצוותא את הדף היומי.

עם סיום סדר קדשים, פנה ר' בני אל מגיד השיעור, ובקשה בפיו: "זו לי הפעם הראשונה בימי חיי, שאני מסיים סדר שלם, אני משתוקק לברך "שהחיינו", שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה.

מגיד השיעור שב אליו לאחר מספר ימים עם התשובה הבאה: רכוש בגד חדש, ברך עליו שהחיינו, וכך תזכה לברך שהחיינו בסיום סדר קדשים.

איפוא נברך שהחינו, הוא שאל, כאן? בגבעת שמואל? בואו ניסע לכותל המערבי, נסיים שם את סדר קדשים! גבאי בית הכנסת המסורים ארגנו הסעה מסודרת למופת, ועשרות אנשי הקהילה באו במוצאי שבת בשעריה של העיר הקדושה. **החבורה** זכתה לסיור מודרך במנהרות הכותל, ולאחר מכן, בהתערבות גורמים בכירים, התאפשרה כניסתם למקום מוגבל לציבור, כדי לזכות לסיים את סדר קדשים, הסדר העוסק בקרבנות שהקריבו אבותינו לפניך, סמוך למקום הקדוש. ר' בני עטה את הבגד החדש, המשנה האחרונה של סדר קדשים נלמדה בהתלהבות רבת, ומיד לאחר ברכת שהחינו, כפות ידיים שולבו אלו באלו, כתף נסמכה אל כתף, ובמעמקי האדמה, באחת המחילות שבה התהלכו אבותינו בזמן שבת המקדש היה קיים, שרו צאצאיהם במלוא גרונם, "וטהר ליבנו, לעבדך באמת", "תהא השעה הזאת."

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: תד. 474 בני ברק, ספס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף לט/א שחרדה מסלקת את הדמים

החרדה מביאה לידי בוש

כה אמר האדמו"ר רבי ישראל אלטר מגור זצ"ל על פי דברי אביו האדמו"ר רבי אברהם מרדכי מגור זצ"ל:

"**היתקע** שופר בעיר ועם לא יחרדו" - תקיעת שופר מביאה לחרדה, וחרדה מסלקת את הדמים, כלומר מביאה לידי בוש, כפי שאמרו חז"ל שהמתבייש מסתלק הדם מפניו, בוש מחטוא... ("בית ישראל", דברים עמ' נ"ה).

שיטת ה"פלפול וחילוק": במהלך השנים, לאחר תקופתם של בעלי התוספות, התפתחה שיטת לימוד מעניינת במדינות מזרח אירופה, שכונתה בשם "פלפול וחילוק", ובה באה לידי ביטוי מעשי הטעיית התלמידים במידה מסויימת, כדי לחדד את מוחם, וכמו כן, כדי להגביר את חשקם ללימוד התורה. צורת לימוד זו דגלה בחלוקת זמן הלימוד לשני חלקים. החלק האחד כונה "זמן פירוש", ובשעות לימוד אלו הרב העמיד את תלמידיו על פירוש ההלכה לפי האמת והיושר. החלק האחר כונה "זמן תוספות", והוא יוחד לאמירת פלפולים בסוגיה על ידי כל המשתתפים, היא אמת או לא, העיקר שיפלפלו (ש"ת מהרי"ק סי' קס"ט). גם המהר"י ברונא (ש"ת סי' כ"ט) מזכיר דרך לימוד זו, תוך שהוא כותב, כי ב"זמן התוספות" שקלו וטרו בדקדוקים ובחילוקים דקיקים, שלא היו מדרך האמת.

"נירנבערגער", "רעגנשבורגר", "אויסברענגר", "בלויזר": שנים לאחר מכן, חידש רבי יעקב פולק בישיבתו הגדולה בקראקא, את דרך ה"חילוקים", הבנויה על פלפולים ארוכים ועל דמיון קלוש בין הנושאים הנידונים. דוגמא לדרך חידוד תלמידים זו ניתן למצוא בחידושי מהר"ם מלובלין (ב"ב קמח/א) הכותב דברי פלפול ומסיים: "ואפסיק מזה, כי אין כוונתי לזה בחיבור זה, ולא כתבתי זה אלא כדי להלהיב לב התלמידים, ולפתוח לפניהם פתח העיון וחידוד הלכה". יש לציין, כי רבים מגדולי הדורות התנגדו לדרך לימוד זו, בהם המהר"ל מפראג ("דרך חיים"), הש"ח (שבועות) וכן המהרש"א (חידושי אגדות ב"מ פה/א). שיטת ה"חילוק" כונתה במספר שמות, שאיפיינו גוונים שונים של צורת לימוד: "נירנבערגער", "רעגנשבורגר", "אויסברענגר", "בלויזר" ועוד. שמות מרתקים אלו, המצוטטים בש"ח (שם) ובמקומות נוספים, גירו את סקרנותם של מספר אנשים שביקשו לעמוד על הסגנון המיוחד שמאפיין כל אחד מן השמות הללו, כלהלן.

"נירנבערגער" - פעמים יש בתלמוד מחלוקת אמוראים, והגמרא מביאה קושיה בשמו של אמורא מסויים על שני צדדי המחלוקת. ישיבת "נירנבערג" שעל שמה כונתה צורת "חילוק" זו, נודעה בכך, שרבניה דירבנו את תלמידיהם לפלפל בחיפוש אחר שיטה שלישית, שונה משני צדדי המחלוקת, ולהתאימה לדרכו של האמורא שהקשה על שני הצדדים.

"רעגנשבורגר" - פעמים נמצא בתלמוד, שהתלמיד שואל את רבו לפירוש הלכה מסויימת, ולאחר שרבו עונה לו התלמיד חוזר ומקשה על דבריו מברייתא. נשאלת השאלה, אם התלמיד ידע את הברייתא, מדוע לא הציגה לפני רבו כבר בתחילה? בישיבת "רעגנשבורג", שעל שמה קרוייה שיטה זו, התבקשו המפלפלים להמציא דרך שלפיה התלמיד התכוון לשאול באופן מסויים, ולאחר שרבו ענה לו כי עליו להבין את ההלכה באופן אחר, אזי, הקשה התלמיד מן הברייתא. גם צורת לימוד זו מוזכרת על ידי המהר"ם שיף (שבת קטו/ב וראה בביאור שם).

"אויסברענגר" - עיתים הגמרא מביאה ברייתא שלמה, כדי להקשות מחלוקה הקטן על הלכה מסויימת. על פי שיטת "אויסברענגר" עמלו התלמידים להבין מדוע נצרכה הגמרא לצטט את הברייתא כולה, ובפלפולם הם ניסו להסביר מדוע ללא ציטוט כל חלקיה של הברייתא, היה ניתן ליישב את הקושיה. שמה של צורת לימוד זו הוא "אויסברענגר", בשפת האידיש: הבאת הדבר עד סופו.

"בלויזר" - יש שבמאמר אחד עוסקים בעלי התוספות בשני נושאים שונים, שאינם קשורים זה לזה, והמפלפלים תרו אחר דרך לקשר ביניהם. הכינוי "בלויזר" נגזר מן המילים "בלא זאת". כלומר, בלא זאת, לא ניתן להבין את זאת [ראה באריכות בספר "מלאכת מחשבת" לרבי שלמה גרינשפאן, ראש ישיבת עץ חיים בלונדון, ובספר "עיונים בדברי חז"ל" לרבי חנוך ארנטרוי, רבה של מינכן].

דף מה/ב

באיזה גיל נכנסים לעול תורה ומצוות?

הכל יודעים, כי הנערה בת השנים עשרה והנער בן שלש עשרה השנים, אשר להם סימני גדלות, נכנסים לעול תורה ומצוות, והם כגדולים לכל דיני התורה.

במשנתנו נאמר המשפט הבא: "בת שנים עשרה שנה ויום א' נדרה קיימין... בן י"ג שנה ויום אחד נדריו קיימין". על תוספת המילים "יום אחד", נקבצו ובאו גדולינו כשבפיהם שיטות שונות לבאר, אימתי באמת הופכים הנערה והנער לברי מצוות.

בר מצווה באמצע היום: יש הסוברים, כי בה בשעה שהתינוק נולד, כעבור שלש עשרה שנים הוא הופך לגדול, אף לא דקה אחת טרם לכן! מעתה, מי אשר נולד בבוקר, הרי הוא קטן לכל דבר ועניין בעת שחוגגים את בר המצווה בליל יום הולדתו ורק בבוקר, בשעת לידתו, הוא נכנס לעול תורה ומצוות. לדעתם, זו כוונת המשנה "בן י"ג שנה ויום אחד", לאמר, הוא אינו נכנס לעול תורה ומצוות מיד במלאת לו שלש עשרה שנים, כי אם במהלך היום הראשון של שנתו הארבע עשרה (רב אחאי גאון שאילתות סוף פרשת בחוקות, ריטב"א בסוגייתנו - עיי' דברי חמודות על הרא"ש כאן פ"ה אות ה' וש"ך ח"מ סי' ל"ה ס"ק א' בדעת תוס' בר"ה י"א ד"ה "בן" ותוספות לעיל מד/ב ד"ה "שלשים", רש"י ערכין יח/ב, ועיי' "משנה למלך" הל' אישות פ"ב הל' כ"א).

שיטה זו מהווה כר נרחב לשאלות על אודות נער בר המצווה המתחייב במצוות באמצע היום, אם עליו לחזור ולקיים מצוות שקיים בתחילת היום, בעודו קטן, וכגון, קריאת שמע של שחרית שקרא בבוקר, עליו לקרוא שנית, אם עוד לא חלף הזמן, בתור נער החייב במצוות, שהרי בבוקר הוא קרא כקטן.

"אחד בבוקר,
אחד בערב,
לפני האוכל".

גם ד"ר כהן מבני ברק
לא מפספס.

2 משניות ביום
וכל היום נראה אחרת.

כולם מצטרפים
מה איתך?

לקבלת ספרון חודשי ראשון חינם

מתקשרים ומאירים את הנשמה! *3764

בר מצווה יום אחד אחרי יום ההולדת! בעל התוספות יום טוב (ראה ב"דברי חמודות" שם) טוען, כי מדברי מספר ראשונים מוכח כן, והוא מוסיף ומפרש את המילים "יום אחד" כפשוטן ממש! לדעתו, עד מלאת לנער שלש עשרה שנים ועוד יום שלם, עדיין אין להתייחס אליו כאל מי שנכנס לעול תורה ומצוות. טעם הדבר, מפני שבני אדם אינם מקפידים על שעת הלידה המדוייקת אלא על יום הלידה, לפיכך "אמרו חכמים, שצריך עוד יום אחד כדי שאף על פי שהיה נולד סוף יום, הנה לכשנשלם היום האחד הנוסף על השנים, כבר עברו שנים ההמה שאנו צריכים לדעת מעת לעת ממש". ואף על פי שיש בדבר גם קולות, שבכך פוטרים את הנער החייב במצוות עד סוף היום, "לא נתנו חכמים דבריהם לשיעורים, אלא קבעו יום אחד שלם".

בעל התוספות יום טוב אינו היחיד הנוקט בדעה זו. קדם לו בשנים רבות המהר"י ברונא (מובא בבה"ט סי' נ"ג ס"ק י"ג), וכמו כן סובר גם בעל "עפר יעקב" (מובא ב"פחד יצחק", ומוזכר בשו"ת "זרע אמת" ח"ג ליקוטים לאו"ח, סי' נ"ג).

יש הסוברים כי ראוי לחשוש לשיטה זו (ראה שו"ת מהרש"ם ח"ג סי' קכ"א, ושו"ת מהר"ם מבריסק ח"א סי' צ"ד בשם שו"ת "שבות יעקב" ח"ב סי' קכ"ט), וגם בימינו כתב הגרי"י וויס זצ"ל, בעל "מנחת יצחק" (שו"ת ח"י סי' י"ז), כי המדקדקים בכך תבוא עליהם ברכה.

ברם, אין זה עיקר ההלכה, מאחר שרוב הפוסקים (עיי' מג"א סי' נ"ג ס"ק י"ג, סמ"ע בחו"מ סי' ל"ה ס"ק ב', ש"ך שם ס"ק א' ו"תומים" שם, שו"ת "נודע ביהודה" תניא או"ח סי' ו', "חיי אדם" כלל כ"ט סי' י', "משנה ברורה" או"ח סי' נ"ג ס"ק ל"ג, ועוד) נוקטים להלכה, כי מתחילת יום הלידה הנער נכנס לעול תורה ומצוות [מקצת היום ככולו], שכן משמעות הסוגיות ודעת רבים מן הראשונים. לדעתם, המשנה הוסיפה את המילים "יום אחד" כדי למעט את הכלל ש"שלושים יום בשנה חשובים שנה". כלומר, לאור כלל זה ניתן היה לטעון, כי נער בן שתים עשרה שנה ושלושים יום חייב במצוות. דעה זו ביקשה המשנה להפקיע ולומר, כי עד מלאת לנער שלש עשרה שנים תמימות במילואן, הוא אינו חייב במצוות.

אף בעל התוספות יום טוב בעצמו אינו חורף את דבריו; הוא מדגיש, כי רגילות העולם היא, שנער בר המצווה מתחייב בעול תורה ומצוות החל מן הלילה, "ולכן לא אכריע כדברי למעשה, אלא אם כן שיהיו נראים הדברים גם לשאר חכמי הדור נר"ו".

דף מה/ב וסימניך וזאת לפניך בישראל

חנינה או חנינא?

בהלכות גיטין מייחסים חשיבות מיוחדת לכתיבה של השמות, מפני שבגט הכריתות כותבים את שם הבעל ואת שם האשה המתגרשים, ויש לדייק היטב באיות שמותיהם. ספרים לעשרות ותשובות למאות ולאפלים התחברו על נושא זה, לברר את אופן הכתיבה המדוייק של שמות שונים, במיוחד השמות שאינם מופיעים בתנ"ך.

אחד השמות שהעסיק את גדולי הפוסקים, אשר דנו כיצד לכתבו, הוא שם המופיע בגמרא: חנינא. חנינא, או חנינא?

בסדר השמות למהר"ם ר' יוזפיש (נדפס גם בסוף שו"ע אהע"ז מהדורת ראש פינה) נכתב "חנינא" - באלף. בהגהות ברכת המים (שם) מובא, כי המהרש"ל חלק על כך (ב"ם של שלמה") וכתב, כי לכתחילה יש לכתוב 'חנינה', ואף על פי שבתלמוד נכתב 'חנינא', אך במסכת סנהדרין (צ/א) נאמר, כי מקורו של שם זה הוא בפסוק (ירמיה ג' ט"ז) "אשר לא אתן להם חנינה". אם כן, הוא אומר, 'חנינה' הוא שם משמות הקודש, אשר בשפה הארמית שונה לחנינא; אך אנו נדבק בלשון הקודש, שהרי איננו דוברי ארמית. מחלוקת רבתי זו בין גדולי הפוסקים, משיקה לסוגייתנו באופן מפתיע.

בגמרא נאמר, כי רב ורבי חנינא נחלקו עם רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי, לגבי סוגיית "תוך זמן כלאחר זמן". הגמרא מביאה על כך: "אמר רב נחמן בר יצחק, וסימניך וזאת לפניך בישראל". מה פשר דבריו, איה הוא הסימן? בכך דשו רבים ופירושים שונים נאמרו בנידון. רש"י מביא שני פירושים, אחרים הוסיפו ופירשו בדרכים אחרות (עיי' הגהות הרד"ל כאן ועוד). אחרונים רבים, ביניהם ה"סדרי טהרה" (כאן), הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל (בהגהותיו ל"בית שמואל" שמות אנשים שם), הגאון רבי יוסף שאול נתנזון זצ"ל, בעל ה"שואל ומשיב" (בהגהת שי למורה שם) ומהר"ב רנשבורג (כאן), מציינים את דברי הראנ"ח בדרשותיו, מהם עולה, כי "בישראל" הוא בגימטריה "רב ורבי חנינה" - 543, אשר שניהם סוברים כי "תוך זמן כלפני זמן", - "לפנים בישראל". הרי לנו, כי שמו היה 'חנינה' ולא 'חנינא'...

ואילו מהר"ם רנשבורג עצמו, מגיב בספרו הידוע למסכתנו, "פתחי נדה חכמת בצלאל", כי לא זו בלבד שהראנ"ח עצמו כתב את שמו של רבי חנינא באלף רבתי, אלא שאף אין זה מסתבר ש"ואו" החיבור - "ורבי חנינא" - יצורף לחשבון הגימטריה. נראה יותר, הוא מסיק, כי כוונת הראנ"ח, שהמילים "רב, רבי חנינא", על עשרת אותיותיהן הן בגמטריה "בישראל".

לסיום נציין את דברי ה"מקדש מעט" (על שמות אנשים) כי כל הנידון אינו אלא כאשר אדם הקרוי חנינא אינו רגיל לחתום את שמו, ואינו יודע אם ה"אלף" חותמת את שמו הפרטי, או האות "הא".

דף מד/ב בת שלוש שנים ויום אחד מתקדשת
חופה לפני מעשים טובים
רבי שלמה הכהן, בעל ה"חשק שלמה", כותב בהקדמתו לספרו שו"ת "בנין שלמה": אחי רבי בצלאל הכהן בעל ראשית ביכורים והגהות "מראה כהן" נישא עוד קודם הגיעו לגיל מצוות. אבינו היה ממליץ על כך שנתקיים בו שנתגדל "לתורה לחופה ולמעשים טובים". קודם - בגיל שלש - נכנס לתורה, אחר כך - לחופה, ורק לאחר מכן - בגיל י"ג הגיע למעשים טובים...

דף מה/א בן תשע שנים ויום אחד
מכנסיים ארוכים
בתולדות היהודים במזרח אירופה ידועות מספר תקופות בהן מיהרו הכל להשיא את בניהם ואת בנותיהם צעירים לימים, כגון, בראשית ימי ניקולאי הראשון - "ימי הבהלה" - בהם נגזרה גזירה על גיוס ילדים לצבא ושמעות טענו כי הנשואים פוטרם מן הגיוס, ואם מפני גזירות המגבילות את אפשרות הנישואין (ראה על כך בפתחי תשובה אהע"ז סימן מ"ג שריזח תשובות מהאחרונים העוסקים בשאלות שהתעוררו אז).
מאותם ימים נותר הסיפור על אורח שבא לעיירה וראה ילד סובב בטל בחוצות. הלמאי אין אתה הולך ל"חדר"? שאלו. נישאתי אמש, השיב, ופטור אנוכי מהלימודים. אם כן, שנשוי אתה חזר האורח ושאל, מדוע אינך לובש מכנסיים ארוכים כדרך הנשואים? פשוט מאד, ענהו העולל. אתמול אנוכי נישאתי, ולבשתי. היום - אחי נישא, ולפיכך לקחם ממני...

ותן חלקנו
דרך חדשה ללימוד שלך

קבע עיתים ללימוד
עכשיו! *3029

חודש ראשון התנסות חינם

לעילוי נשמת
הר"ר **מנשה יונה חיים** ז"ל
ב"ר בן ציון ז"ל נלב"ע ה' בכסלו תשע"א
תנצב"ה
הונצח ע"י חתנו ובתו ידידינו
הר"ר **ישראל וסימה שכטר** הי"ו חיפה